

**MÜZİK VE EDEBİYAT İLİŞKİSİ HAKKINDA BİR KİTAP:
“KARPUZ KESTİM YİYEN YOK”**

KİLİM Şule¹

ÖZ

Müzik ve edebiyat daima iç içe olmuştur. Bu makale müzik ve edebiyatla ilgili Şaban Abak'ın “Karpuz Kestim Yiyen Yok²” kitabı müzikolojik açıdan ele almış ve kitapta değinmiş olduğu konular üzerine bir tanıtım yazısıdır. Bu kitabın basımı Vadi Yayınları tarafından 2007 yılında gerçekleştirilmiştir. Yazar eserinde bazı Türkü hikâyelerini edebi bir dil ile açıklamış ve türkülerden bir aforizmayı kitap adı olarak seçmiştir. Kitapta Anadolu insanının kültür değerlerine ne kadar önem verdiği ve bu kültür değerlerin gelecek nesil tarafından nasıl anlaşılması gerektiği açıklanmıştır. Kitapta Türk Halk Müziği örneklerine de yer verilmiştir. Bu makalede kitabın tanıtımı yapılmış ve müzikoloji açısından önemi açıklanması amaçlanmıştır. Bununla birlikte makalede kitapta hikayesi anlatılan on dört adet türkünün TRT Arşivi'ndeki notaları bulunmuş ve sözleri tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: müzik, edebiyat, Türk halk müziği, müzikoloji, Türk halk hikayeleri.

¹ Araştırmacı, Şule KİLİM; İstanbul Medeniyet Üniversitesi, STMF, sulekilimm@gmail.com.

² Yazar, Şaban ABAK; *Karpuz Kestim Yiyen Yok*. Ankara: Vadi Yayınları, 2007, 120 s. ISBN 975-6768-93-8.

A BOOK ON THE RELATIONSHIP BETWEEN MUSIC AND LITERATURE: "I CUTTED WATERMELON BUT NO EATER"

ABSTRACT

Music and literature have always been intertwined. This article deals with the musicological aspects of Shaban Abak's book named "Karpuz Kestim Yiğen Yok", Its mean "I cutted watermelon but no eater" and its book review. This book was published by Vadi Yayinevi in 2007. The author explained some Turkish folk stories in a literary language in twenty-five chapters and chose an aphorism from folk songs as the book name. In the book, it is explained how much the Anatolian people attach importance to the cultural values and how these cultural values should be understood by the next generation. Turkish folk music examples are also included in the book. This article introduces the book and aims to explain its importance in terms of Turkish musicology. In addition, in the article, the notes of fourteen folk songs whose stories are told in the book were found in TRT Archive and their words were determined.

Keywords: music, literature, Turkish folk music, musicology, Turkish folk story.

GİRİŞ

İlk baskısı 2004 yılında Kaknüs Yayınları tarafından yapılmıştır. Tanıtacağımız kitabın Vadi Yayınları'ndan basımı ise 2007 yılında gerçekleştirilmiştir. 120 sayfadan oluşan ve 13.5x19.5 cm olan kitabın arkasında kitaba ait içerik ve dil anlatım özellikleri yer almaktadır. Kitabın yazarı Şaban ABAK, 1982'de başladığı Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ndeki eğitimini yarım bırakarak İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, Radyo, TV-Sinema Bölümü'nü bitirerek 1983'ten itibaren şiir ve edebiyat yazılarını *Töre, Yediiklim, Maveria, Dergâh, Yalnızardıç, Zaman, Yeni Şafak* gibi kültür dergileri ve gazetelerinde sürdürmüştür. 1981'de TDV şiir yarışmasında ve 1986'da Eskişehir Yunus Emre Şiir Ödülü'nde birincilik ödülleri almıştır. 1987'de *Maveria* dergisinde yazı işleri müdürü olarak çalışma hayatına başlayan Abak, on yıl gazetecilik ve yayıncılık alanında çalıştı, öğretmenlik yaptı, sendika yöneticiliğine seçildi. Bir süre Eğitim-Bir-Sen genel merkez yönetim kurulu üyesi olarak çalışmıştır. Halen T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür

Merkezi'nde başkan yardımcısı olarak hayatını sürdürmektedir. Yazar, kitabını babasına ithafen yazdığını belirten kısa bir paragrafa da yer vermiştir.

Kitabın tanıtım amacı Türk Halk Musikisinin seçkin örneklerinden ilham alınarak “Türküler Yoldaşım” başlığını taşıyan bir bölümün müzikoloji camiası için müzik ve edebiyat konularını bir araya getiren edebî denemelerin dikkat çekici olmasıdır. “Karpuz kestim yiyen yok” başlığının oldukça dikkat çekici olduğu görülmektedir. Yazar, kitaba başlık olarak seçtiği bu ifadeyi, eser içerisindeki denemelerden birinde de başlık olarak kullanmıştır. Orada yapmış olduğu açıklamada bu ifadenin yalnızlığı çok güzel özetlediğini işaret etmektedir. Yeri gelince bu konuda daha fazla açıklama yapılacaktır.

Kitap iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm *“Uçmak’a Açılan Kanatlı Kapı”* ana başlığı altında *“Aydın kollarında incecik yıldız”*; *“Allah devlete zeval vermesin!”*; *“Ekmek medeniyettir”*; *“Batrak’tan bayrağa, Allah’tan hilale”*; *“Çeşmeler, eski kızlar, eski aşklar”*; *“Kar beyaz da olsa kış karadır”*; *“Ramazan harcı görmek”*; *“Kız kulesinde iftar”*; *“Ramazanın habercisi olarak hilal”*; *“Şeker pancarından kağrı, karpuz kabuğundan teker”*; *“Sarıkları gül kokulu yiğitler”* olmak üzere on bir alt başlıktan; İkinci bölümde ise *“Türküler Yoldaşım”* ana başlığı altında *“Gülün türküleri”*; *“Gül alıp satmanın zamanı değil”*; *“Elif dedim, be dedim”*; *“Kan damlar kar üstüne”*; *“Karpuz kestim yiyen yok”*; *“Seherde açılan kapı”*; *“Nal delen gül diken”*; *“Beşikte bala sarhoş”*; *“Nasıl methedeyim sevdiğim seni”*; *“Bağdat ellerinden gelen turnalar”*; *“Bakır çalığı”*; *“Sürme karanlığı”*; *“Bayram o bayram ola”*; *“Duyuş ve Düşünüşümüzün Aynası: Türkülerimiz”* olmak üzere on dört alt başlıktan oluşmaktadır.

Birinci ana bölümü oluşturan on bir alt bölümde ele alınan konular genellikle edebiyatla ilgilidir. Edebî konuları özellikle ilgilenenlere bırakıyoruz. Biz bu bölümde müzikle ilgili olduğunu tespit ettiğimiz kısımları başlıklar halinde ele alacağız.

1) *“Aydın kollarında incecik yıldız”* deneme başlığı altında *“Seher vakti çaldım yârin kapusun... Çıkageldi bir gözleri sürmeli; Ali ilmin kapsıdır; Bu kapıdan giren cennete düşündürmektedir. Tekkelerde, camilerde, hanlarda, resmi dairelerde girer; İki kapılı bir han; Kapıdan içeri eşikten dışarı; Kapı çalmanın adabı”* alt başlıkları yer almaktadır. Bu alt başlıklar içerisinde yazar, *“İki kapılı bir han”*ı şöyle değerlendirmektedir:

1.1) "İki kapılı bir han: Çift kanatlı olarak yapılmış kapılar ise hem misafire duyulan büyük hürmete, hem de iki kapılı dünya tasavvuruna işaret edildiğini ve evlerin bahçe yahut dış avlu kapılarında sıkça rastlarız kanatlı kapılara. Bilhassa evlerin dış avlu kapıları, iki kolunu ardına kadar açarak, gelen misafiri içten bir biçimde kucaklamak istercesine çift kanatlı olarak tasarlanmıştır. Dünya da biz cennet sürgünleri için geçici bir handan, bir misafirhaneden farksızdır ve onun dahi iki kapısı vardır. Birinden girer; bir süre eğlenir; diğerinden çıkarız. Âşık Veysel'in "Gidiyorum gündüz gece" redifli türküsünün halkımızdan büyük bir kabul görmesinde, türküdeki iki kapılı han düşüncesinin dünya tasavvurumuza birebir uygun olmasının payı vardır (Abak,2007: 11)³".

Birinci bölümün ilk denemesi "**Ayın Kollarında İncecik Bir Yıldız**" başlığı altında hemen bir Kırşehir Sürmeli Türküsünün dizelerine yer verir. "Seher vakti çaldım yârin kapısını/ Baktım yârin kapıları sürmeli/ Boş bulmadım otağının yapısını/ Çıkgeldi bir gözleri sürmeli" bu dörtlüğün giriş dizesindeki "Kapı" kelimesi yazarın dikkatini çekmiştir. Bu kültürel motiften hareket ederek denemede "Ali ilmin kapısıdır; İki kapılı bir han; (dolayısıyla Âşık Veysel'in Gidiyorum Gündüz Gece); Kapıdan içeri eşikten dışarı; Kapı çalmanın âdabı" gibi alt başlıkları konu edinmiştir. Birinci bölümün her ana başlığı altında müziği ilgilendiren bilgiler olmamakla beraber müzik kültürünü yakından ilgilendiren birçok kültürel motife yer verilmektedir. Bu sebeple bölüm başlıklarını bir arada görmek daha iyi olacaktır. İlk bakışta başlıklardan anlaşılmayan eski kapı tokmakları hakkındaki bilgiler günlük hayatımızda yakından ilgilendiren, Türk kültürünün zarifliğini dile getirir. Yazar bu konuda şunları söylemektedir:

"Eskiden mahalle mekteplerinde görgü kuralları arasında çocuklara kapı çalmanın âdabı da öğretilirdi. Tokmaksız kapılarda kapı çalma âdabı şöyle idi: Kapı sağ elle, hafifçe ve üç kere vurulur, beklenirdi. Beklerken sırtımız kapıya dönük olmalıydı. Dönmemizi söylerse dönerek, söylemezse arkamız dönük olarak konuşmalı, niçin geldiğimizi söylemeliydik. Kapıda tokmak varsa durum daha da incelik gerektiriyordu. Önce kapı tokmaklarının neden iki farklı biçimde aynı kapıda yer aldığını hatırlatalım. Kapılara birbirinden farklı iki tokmak yapılarak biri kadınların diğeri de erkeklerin kullanımına sunulmuştur. Erkekler kapıdaki hilal biçimli ve çalınca tok bir ses çıkaran tokmağı çalacaklar. Böylece içeriden kapıyı açacak olan

³ ABAK.Ş.(2007). Karpuz Kestim Yiğen Yok, Vadi Yayınları, Ankara,25

kişi gelenin erkek olduğu anlaşılacak ve kapı açmaya erkek gidecektir. Gelen bir kadın ise zarifçe yumruk yapılmış bir kadın eli görünümündeki ince ses çıkaran tokmağı çalacak ve içeriden kapıyı açmaya bir kadın çıkacaktır. Kadınlar için yapılmış bu tokmak, genellikle erkekler için yapılmış olan hilal biçimlinin orta noktasında bulunuyor; adeta ayın kollarında incecik bir yıldız görünümünü sunuyordu. Böylelikle erkek hilal ile kadın yıldız ile simgelenmiş oluyor (Abak,2007: 12-13)⁴”.

2) “Allah devlete zeval vermesin!” adı altında “Güneşin zeval vakti; Meşru, adil ve eşitlikçi devlet; Doğu, yükseliş, duraklama ve batış; Osmanlı devlet arması olarak “Güneş”; Gözü olana gün ışımıştır” alt başlıkları yer almaktadır.

2.1) “Osmanlı Devlet arması olarak “Güneş”: Resmi devlet arması Güneş motifine Osmanlı devlet armalarının en üst tepesinde yer verilmiştir. Sultan II. Abdülhamit Han’ın Divanyolu’ndaki türbesinin kubbesini süsleyen ve ışıltılı parlaklığını bugün de koruyan güneş motifi ise etkileyici oluşunun ötesinde II. Abdülhamid’in devlet tasavvurunun da bir ifadesidir. Güneş devletin simgesi olunca gökyüzü de devletin çatısı olmaktadır. Devletin ülkesini en geniş sınırlara ulaştırmış olan Kanuni Sultan Süleyman için Mimar Sinan’ın yaptığı türbenin kubbesi bir gökyüzü kompozisyonunda inşa edilmiştir; fakat Sinan, Süleymaniye Camii’nin bahçesindeki bu türbenin kubbesine bir kuruş küçüklüğünde onlarca minik pencere serpiştirmiş, dışarıdan içeri süzülen ışığın kubbenin altında duranlar için gökteki yıldızlar gibi görünmesini sağlamıştır. Kanuni’ye bir ‘‘cihan devleti’’ hakanı olduğunun, bu devletin çatısının gökyüzü, pencerelerinin yıldızlar ve kandilininse güneş olduğu iltifatının zarif bir anlatımıdır (Abak, 2007: 17)⁵”.

3) “Ekmek medeniyettir” başlığı altında ‘‘Bir değirmendir bu dünya öğütür ahir zamanı; Dünya halden hale döner; Dünya evi meşakkat evi; Gök ekini biçmiş gibi; Ekmek medeniyettir’’ alt başlıkları yer almaktadır.

3.1) “Dünya halden hale döner: Büyük bir gürültü ile dönen iri cüsseli yuvarlak değirmen taşı, dünyanın da dönmekte olduğu bilgisini hatırlatmaktadır. Değirmen taşının buğdayı öğüttüğü gibi, dünya da her dönüşüyle ömrümüzün bir yılını daha öğütmektedir. Bir tür handır değirmen, kimse kalıcı değildir orada. Dünya da insanı değil zamanı da öğüten koca bir han değil midir? ‘‘Dünya,

⁴ ABAK. Ş.(2007). Karpuz Kestim Yiyen Yok, Vadi Yayınları, Ankara, 12-13

⁵ ABAK. Ş.(2007). Karpuz Kestim Yiyen Yok, Vadi Yayınları, Ankara, 17

ahret yurdunun tarlasıdır'' hikmetli sözü de burada kazanılan ekmeğin öbür tarafta yeneceği bilgisine, yine tarla, buğday, değirmen üzerinden işaret etmektedir (Abak,2007: 21)⁶". Bu denemeyi "Ekmek, medeniyetin ta kendisidir. Dünyanın hangi bölgelerinde ekmek kültürü gelmişse, orada esaslı bir medeniyet süreci yaşandığını düşünmeliyiz. Çok çeşitli ekmekler üretip bolca tüketişimiz, bugün, medeniyetimizin geçmiş görkemli dönemlerini çağrıştıran bir davranış kalıbı olarak da görülebilir. (Abak,2007: 21)" ifadesiyle beyan etmektedir.

4) "Batrak'tan bayrağa, Allah'tan hilale" başlığı altında "Batrak'tan bayrağa; Hz. Muhammed ve Stilizasyonu; Kelime-i tevhid ve bayrak; Milli bir renk olarak al" alt başlıkları yer almaktadır.

4.1) "Milli Bir Renk Olarak Al: Al renk ise şahadete işaret etmesinin yanı sıra Selçuklu ve Osmanlı ailelerinin özel işaretiydi. Al renk doğrudan doğruya Osmanoğullarını işaret ederdi. Sultanlar yani padişah kızları bile beyaz renkte değil al renkte gelinlik giyerlerdi. Padişahın yorganı, çarşafı, yastığı al renkteydi. Sancağın bir tarafı yeşil bir tarafı aldı. Gelin duvaklarının da bu sebeple bir parçası al, diğeri yeşildir. Arap-İslam coğrafyasına Yemen'den ayrı saldıran İngilizlere karşı savaşmaya giden birliklerimizin önünde de al-yeşil sancak dalgalanıyordu. Erzurum türküsü, düğüne gider gibi savaşa giden birlikleri düğün alayına, öndeki sancağı da al ve yeşil duvak örtünmüş geline benzetmektedir:

Mızıka çalındı, düğün mü sandın!, Al yeşil sancağı gelin mi sandın" Bayrağın al rengi, üzerinde simgelerle ifade edilen değerler uğruna şehit olmayı, bayrağı yere düşürmeme ve daima yüksekte tutma adeti ise yine simgelediği değeri yüceltmeye: "i'la"yı kelime-tullah", yani Allah adını yüceltmek gerektiği düşüncesinden ileri gelmektedir (Abak, 2007: 26-27)⁷".

5) "Çeşmeler, Eski Kızlar, Eski Aşklar" adı altında "Bir medeniyet simgesi; Garipler çeşmesi, Çoban çeşmesi; Kahveyi söğüt gölgesi sanmak; Taşını kırarsınız çeşmelerin, başını kırdığınız gibi şairlerin; Çeşme başı aşklarına elveda; Küçük prensin çeşmesi" alt başlıklarını taşımaktadır.

5.1) "Garipler Çeşmesi: Çeşmeler yalnızca halkın istifadesi için meydanlara, işlek sokak başlarına yapılmazdı. Issız düzlüklere, yol güzergâhlarına, dağ başlarına da yapılırdı. Geçen kervanlar, yorulan yolcular ve ömrü kırlarda geçen çobanlar için yapılmış çeşmelerle bugün bile karşılaşmak

⁶ ABAK. Ş.(2007). Karpuz Kestim Yiyen Yok, Vadi Yayınları, Ankara, 21

⁷ ABAK. Ş.(2007). Karpuz Kestim Yiyen Yok, Vadi Yayınları, Ankara, 26-27

mümkündür. Genellikle oyma taştan ya da ahşaptan yapılan kurunlar, özellikle küçük koyun sürülerinin sulanması için kullanılıyordu. Genellikle çoban çeşmesi ya da garipler çeşmesi gibi adlarla anılan bu çeşmelerin yanı başına bir iki kavak yahut söğütte dikilmiştir. Suyuyla gelip geçen yolcunun susayışını dindirmek için çeşme yapan hayırsever, gölgesinden istifade edip birazcık soluklansın diye de, kim bilir ne uzaklıklardan taşıyıp getirdiği fidanları çeşme ayağının akarına dikivermiştir (Abak, 2007: 29)⁸.

6) “**Kar beyaz da olsa kış karadır**” başlığı altında “Karadır bu bahtım kara; Evini yık yüzünü ağart; Kara bahtım kem talihim; Ak ve kara dini terimler miydi? ; Yönler ve renkler; Ağa: Mübarek şahsiyet; Alkış hayır dua, kargış beddua idi; Kar, Beyaz da olsa kış karadır” alt başlıkları işlenmektedir.

6.1) “**Kar, beyaz da olsa kış karadır: Karakış tamlaması ilginçtir. Bembeyaz karlarla kaplı bir mevsimin en yoğun yaşandığı dönemi ‘kara’ diye sıfatlandırmak bize şu hususu da düşündürüyor: bir şeyin rengi ak da olsa vasıf itibariyle ‘kara’ kötü, olumsuz olabilir. Demek ki ak ve kara esasen renk adı olmaktan önce, bir şeyin Tanrıyı ve toplumsal iyiliğe göre konumlanışını, iyi yâda kötü, faydalı ya da zararlı, hayır yahut şer olup olmadığını anlatmak için kullandığımız kelimeler idi. (Abak, 2007: 34)⁹.**

7) “**Ramazan harcı görmek**” adı altında “*Hatimle mi Rahman suresi ile mi; Çarşıda ramazan bereketi; Sarı gelin ile evlenen dadaşın hikâyesi; Al ramazan bu senin harcın*” alt

başlıkları yer almaktadır. Erzurum Sarı gelin ve Elazığ Ahçık türkülerine değinir (Abak,2007: 37)¹⁰.

“Deniz kıyısına serilen seccade ya da kız kulesinde iftar” başlığı altında “Kız kulesinde iftar konusunu işlemektedir” Ramazanname ve manilere değinmektedir (Abak, 2007: 29-40)¹¹.

8) “**Deniz kıyısına serilen seccadeye ya da Kız Kulesi’nde İftar**” adı altında ‘Kız kulesinde iftar; Kız kulesinin dirilişi’ alt başlıklarını taşımaktadır.

⁸ ABAK. Ş.(2007). *Karpuz Kestim Yiyen Yok*, Vadi Yayınları, Ankara, 29

⁹ ABAK. Ş.(2007). *Karpuz Kestim Yiyen Yok*, Vadi Yayınları, Ankara, 34

¹⁰ ABAK. Ş.(2007). *Karpuz Kestim Yiyen Yok*, Vadi Yayınları, Ankara, 37

¹¹ ABAK. Ş.(2007). *Karpuz Kestim Yiyen Yok*, Vadi Yayınları, Ankara, 29-40

8.1) "Kız Kulesinde İftar: Kız kulesi, İstanbul Boğazi 'nda Üsküdar açıklarındaki minik bir adanın üstüne yapılmış tarihi bir kuledir. Rivayete göre eski çağlarda çok sevdiği güzeller güzeli kızını âşıklarından gizlemek (ya da yılanların sokmasından korumak) isteyen kıskanç bir imparator tarafından yaptırılmış; ancak yine de dadısının götürdüğü üzüm sepetinin dibine gizlenmiş yılan, kızcağızı sokarak öldürmüştür. Gerçekte ise bir deniz feneri ve küçük bir savunma kalesidir. Kulenin önündeki düzlük ise ancak küçük bir cemaatin namaz kılacağı bir genişliktedir. Ramazanın yaz aylarına denk geldiği yıllarda bu Kız Kulesi 'ne kayıklarla iftara gidilirmiş (Abak, 2007: 39)¹²"

9) "Ramazanın habercisi olarak hilal" denemesinde hilalin vakit ölçüsü olduğunu, bir dinî terim olarak Rü'yet-i Hilal, yeni ay duası ve Nasreddin Hoca'nın bir fıkrası dile getirir.

10) "Şeker pancarından kağrı, karpuz kabuğundan teker" başlığı altında oyuncak tarihine göndermeler yapar, "Karpuz kabuğundan kağrı tekeri; Ok ve yay; Kızak ve fıfırık; Pamuk ipliğinden yıldız" alt başlıkları içerisinde yazar çocukluğunun oyunlarına gönderme yapar.

10.1. "Şeker Pancarından Kağrı: En çok sevdiğim oyuncak, gövdesi şeker pancarı, tekerlekleri karpuz kabuğundan kağrıydı. Bu yüzden tarladan iri, üçgen pancarı almak biraz gizli ve tehlikeli bir işti. Seçtiğim iri ve tam üçgen yapılı şeker pancarını yere yatırır, anamın tandırdan ekmekleri çıkarmak için kullandığı kör bıçakla önce üstünden, sonra çevirip altından ince birer dilim alırdım. İki düzgün yüzey elde ettikten sonra bir yüzüne bıçağın ucuyla derin bir dikdörtgen çizer, sonra bu dikdörtgenin içine oyup boşaltırdım. Güz güneşi renginde samanlar dolduracağım kağrının içi hazırды. Arka yüzüne ise pancarı enine kateden küçük parmağın sığacak kadar bir kanal açardım. Burası mazının (dingil) yuvasıydı (Abak, 2007: 45)¹³".

10.2) "Karpuz Kabuğundan Kağrı Teker: Önce çöplüğe atılmış taze bir karpuz kabuğu bulur, bıçağımla daire biçiminde iki teker keserdim. Bahçemizde ki söğütlerden taze bir dal koparıp kabuklarını soyar; kağrımın genişliğince kestiğim parçanın iki ucuna karpuz kabuğundan tekerleri takardım. Son olarak kağrımın sivri ucuna yine çöplüğümüzden bulduğum bir ipi bağlar, çekmeye başlardım (Abak, 2007: 45-46)¹⁴".

¹² ABAK. Ş.(2007). Karpuz Kestim Yiyen Yok, Vadi Yayınları, Ankara, 39

¹³ ABAK. Ş.(2007). Karpuz Kestim Yiyen Yok, Vadi Yayınları, Ankara, 45

¹⁴ ABAK. Ş.(2007). Karpuz Kestim Yiyen Yok, Vadi Yayınları, Ankara, 45-46

Yazar, birinci bölümün son denemesi olan “**Sarıkları gül kokulu yiğitler**” başlığı altında dedeleri ile olan anılarına yer vermektedir.

İkinci bölüm “**Türküler Yoldaşım**” adını taşır. Kitabın, her konu başlığını birer paragraf olarak değerlendirerek tanıtımını yaparsak, şöyle özet yapılabilir.

1) “**Gülün türküleri**” başlığı altında bir Erzurum türküsü olan “Kırmızı gül demet demet, Sevda değil bir alamet, Gitti gelmez o muhannet, Şol Revan’da balam kaldı” türküsünün Revan seferinde oğlunu şehit vermiş bir annenin ağzından söylenmiş olmasında dikkat çekmiştir. Türküye “Kırmızı gül her dem olmaz, Yaralara merhem olmaz” bölümünü açıklamakla devam eder. TRT nota arşivinde ikinci dörtlüğü “Kırmızı gül her dem olsa, Yaralara merhem olsa” (TRT Nota Arşivi, no: 1175) şeklindedir.

2) “**Gül alıp satmanın zamanı değil**” dizesiyle başlayan ve bir Sivas türküsü olan “Aşan bilir karlı dağın ardını, Çeken bilir ayrılığın derdini” (TRT Nota Arşivi, no. 919) türküsü üzerine açıklamalarda bulunur. “*Anadolu’da (Sivas) bir Türk kadınının kocasına olan aşkının ilhamıyla ve ondan ayrı düşmesinin acısıyla söylenmiştir. Kadın dediysem, öyle genç kız, taze gelin değil, boyundan büyük oğulları kızları olan bilge bir ‘kadın ana’ (Abak, 2007: 64)¹⁵*” der Şaban Abak. Muzaffer Sarısözen tarafından derlenen türküde geçen “Bir salkım üzüm” meteforunun “küçük ve önemsiz (Abak, 2007: 64)” şeylere dikkat çektiği görülmektedir.

3) “**Elif Dedim, Be Dedim**” dizesiyle başlayan türküden söz ederken ilk kıtasını verir: “Elif dedim, be dedim, Kız ben sana ne dedim, Kuşkanadı kalem olsa, Yazılmaz benim derdim’. Aynı adı taşıyan bölümde türküyü Abak şöyle demektedir:

“*Kalemin bir türü de, malum, kuşların kanat tüylerinden yapılırdı. Bu bilgiden sıçrama yapan âşık, gökte uçar durumdaki kuşun gökyüzünü tarayıp duran, kanatlarını geçiş yapmakta, böylece gökyüzü bir kâğıda dönüşmektedir. Bütün kuş türünün kanadı kalem ve gökler genişliğinde sayfalar olsa bile derdin yazılamazlığı açıktır. Çünkü bu sonsuz derdin, aşk derdinin ifade edilmesi elif’le, be’yle olacak iş değildir. Sevgili ancak elif’e; bilemedin be’ye kadar duyup anlayabilmiştir aşığı, oysa gönüldeki dert sonsuz gökleri de aşan bir alfabetizdir (Abak, 2007: 70)¹⁶*” şeklinde değerlendirmiştir. Türkünün TRT Nota arşivinde iki versiyonu vardır. Biri 1966 yılında Yücel

¹⁵ ABAK. Ş.(2007). *Karpuz Kestim Yiyen Yok*, Vadi Yayınları, Ankara, 64

¹⁶ ABAK. Ş.(2007). *Karpuz Kestim Yiyen Yok*, Vadi Yayınları, Ankara, 70

Paşmakçı tarafından derlenmiştir (TRT Nota Arşivi, no. 1210). Diğeri ise plaktan notaya alınmıştır (TRT Nota Arşivi, no. 4106).

4) "Kan Damlar Kar Üstüne" başlığı altında türkünün ikinci kıtası şu şekilde verilmektedir: "Kar yağar kar üstüne, kızlar, Dert biner dert üstüne, Yaram derine düştü, kızlar, Kan damlar kar üstüne". Türküyü Abak "Kar kat kat kalınlaştıkça kış uzar, kış uzadıkça yoksulluk ve mahrumiyet artar. Yazdan kilerlere, ambarlara doldurulmuş ne varsa bir bir tükenmeye yüz tutar. Hastaların hastalıkları ağırlaşır. Açlık, hayvanları da tehdit eder. Öküzün biri satılır, daha beteri yeri göğü tutmuş kar, buna da izin vermeyebilir ve yenmek üzere kesilir.

Kışın katmerleştirdiği gam ve kasaveti gelip dağıtacak o bahar nefesli kişi, bunların hepsidir. Türkünün üstün bir vasfı da budur. Böylece aynı halay içinde hem yeni evliler, hem asker anaları, hem de taze nişanlılar omuz omuza yer alabilmektedirler. Toplum halinde oluşla "kendi halinde" oluş bir arada ve iç içedir" (S. 74) şeklinde değerlendirilmiştir. Erzurum türküsü olarak bilenen eser TRT Nota arşivinde İzzet Altınmeşe'nin "Kar yağar kar üstüne, Derdim var dert üstüne, Cellât boynumu vursa, Yar sevmem yar üstüne" şeklinde kaydı bulunmaktadır (TRT Nota Arşivi, no. 4086). Türk edebiyatının en önemli hikâyecilerinden Mustafa Kutlu'nun eser, türkü ile aynı adı taşıyan "Kar Üstüne Kan Damlar" isimli hikâyesi "Sarıkamış" konusunu ele almaktadır. "Kan Damlar Kar Üstüne" veya "Kar yağar kar üstüne" veya "Kar Üstüne Kan Damlar" girişleri türkünün sözlerindeki çeşitlemelere de örnek gibidir.

5) "Karpuz Kestim Yiğen Yok" başlığı altında yazar, Ankara türküsünün sözlerinden bahsederken ilk kıtasını şu şekilde vermektedir: 'Karpuz kestim yiğen yok, Halin nedir diyen yok, (Aman) Ayrılık gömleğini, senden başka giyen yok'. ABAK bu türküyü '*İnsanın, yemek üzere kendisi için karpuz kesmeyeceğini öğreniyor, hatta adeta hatırlıyoruz. Bir kesen olduğu halde, onu yiyecek kimsenin bulunmadığı söyleniyor. Çünkü karpuz, tek kişilik bir meyve değil! Cenab-ı Allah, Cuma namazı gibi cemaatle paylaşılın diye karpuzu büyük yaratmış. Etrafına halka olalım diye yuvarlatmış; tatlı dille yiyelim, muhabbetle içimizin tutuşup alevlenişine karşı ayna olsun diye, içinin kor ateş kırmızısını suya ve şekere boğmuş! Diyebiliriz ki, bir 'karpuz yeme cemaati'nde de en az üç kişi bulunmalıdır. Demek ki 'sevgili, bir eş' yetmez, çocuk da olmalı! Türküde kestiği karpuzu yiyecek kişiyi arayan âşık, kendisine bir oynaş değil, çocuk da verecek bir eş aramakta, onu çağırılmaktadır. Görünüşte karpuz yemeğe, gerçekteyse muhabbetedir. Çünkü atalardan kalma*

zarif sözden de biliyoruz ki, 'lokma karın doyurmaz, muhabbet arttırır (Abak, 2007: 76)¹⁷ 'şeklinde değerlendirmiştir. Ankara yöresine ait olan türkünün TRT Nota arşivinde üç versiyonu vardır. Biri Nida Tüfekçi'nin derleyip notaya aldığı "Karpuz kestim yiyen yok, Haydi halin nedir diyen yok, Aman yenile bir yar sevdim, Haydi gözün aydın diyen yok" şeklinde kaydı bulunmaktadır (TRT Nota Arşivi, no: 2257). Diğeri Muzaffer Sarısözen'in derleyip notaya aldığı "Karpuz kestim yiyen yok, Halin nedir diyen yok, Ayrılık gömleğini, Benden başka giyen yok" (TRT Nota Arşivi, no: 1720). Üçüncüsü de Melih Duygulu'nun derleyip notaya aldığı "Karpuz kestim yiyen yok, Halin nedir yiyen yok, Yardan bir mektup gelmiş, Gözün aydın diyen yok" (TRT Nota Arşiv numarası bulunmamaktadır; sanat müziği notaları halk müziği arşivindedir) şeklindedir. Bu derlemelerden çok sevilen türkünün sözlerinin üç farklı şekilde çeşitlendirilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu notalara bakıldığında ise akla gelen soru, her üçünün müzikal çeşitleme olup olmadığıdır. Anlaşıldığı kadarı ile türkü müzikal olarak çeşitlenmemiş; yerel motiflerle süslenmiştir.

6) "Kırşehir Sürmeli Eşliğinde Bir Seher Yolculuğu" adı altında 'Seherde Açılan Kapı' alt başlığında türkünün sözlerinden bahsederken, ilk kıtası şu şekilde verilmektedir: "Seher vakti çaldım yârin kapusun, Baktım yârin kapuları sürmeli, Boş bulmadım otağının yapısını, Çıkageldi bir gözleri sürmeli" şeklinde olan Kırşehir türküsünü Abak, bu türküyü; "Aşk atına binmiş süvari, yârin kapısını seher vaktinde çalmalıdır. Kapı elbet sürmeli (sürgü ile kilitli) olacaktır. Ancak otağın o görkemli yapısı boş değildir ve donanımlı gelen için kapı açılacaktır. Otağ, sultanlar için kurulan; herkesin çadırından daha büyük ve yüksek olan hükümdarlık çadırıdır. 'Çıkageldi bir gözleri sürmeli' mısrası ile şiirde geçen 'kapı' motiftir. Hz. Ali'nin gözleri ağrıdığında Peygamber Efendimiz, O'na bazı tedaviler önermiştir. Bunlardan biri de gözlerine sürme çekmesi tavsiyesidir. Hz. Hasan ve Hüseyin Efendimizin de gözleri sürmeli idi. Yine Hz. Ali için 'İlmin Kapısıdır' buyurulmuştur. Demek ki her bakımdan büyük bir buluşma anıdır seher, bir meclis kurma zamanıdır. Ne mutlu aşk hayatıyla kanatlanarlara, seherde bir kapı açılanlara, ne mutlu o meclise katılanlara! (Abak, 2007: 84-86)¹⁸" şeklinde yorumlamıştır. Yani türkünün özellikle seher vakti yolculuğu yapılarak bir toplantıya, meclise veya sevgiliyle buluşmaya gidildiğine dikkat çekmektedir. Bu türküyü Nida Tüfekçi, Neşet Ertaş'tan derlemiş ve notaya almıştır, TRT Nota Arşivi'nde 132 numarası ile yer almaktadır.

¹⁷ ABAK. Ş.(2007). *Karpuz Kestim Yiyen Yok*, Vadi Yayınları, Ankara, 76

¹⁸ ABAK. Ş.(2007). *Karpuz Kestim Yiyen Yok*, Vadi Yayınları, Ankara, 84-86

7) **"Nar Delen Gül Dikeni"** başlığı altında Erzurum türküsü olan "Değirmen başında vurdular beni, Kirli tütünlüğe (aman) sardılar beni, Vurma zalım vurma, nar danesiyem, Anamın babamın bir danesiyem". Ş. ABAK türkünün üzerine açıklamalarda bulunur ve hikâyesine değinerek; "*Nar ve gül. Biri oğlanı diğeri kızı temsil ediyor. At ise murattır. Kavuşmaya, devlete ve saadete işarettir. Bıçakla işlendiğini de söyleyebiliriz. Zira atın perçemi, gül ağacın; sevgiliden sadır olan naz, cefa ve eziyetlere de örtülü bir gönderme olan gülün dikenlerine dolaşmıştır. 'Vurma zalım vurma' ifadesindeki tekrar, nakarat içinde söyleniyor bu husus; acımasız bıçak darbelerinin peşpeşe gelişini anlatıyor olmalıdır. Burada asıl gönderme ata değil; gül yüzünden bıçakların hışmına uğrayan atın sahibinedir. Türküde nar ağacı ve bir tanede bin tane barındıran nar ile yapılan benzetmeyle sezdirilmek istenen nar tanesi geçmiş dönem edebiyatımızda gözyaşı damlası anlamında kullanıldığıdır. Evin tek çocuğu veyahut tek oğlu olduğu söylenen genç âşık ölmüş, ancak geride kalan ana-babasına gül goncası torunlar değil; bin gözyaşı damlası bırakmıştır. Hem ana-babasına hem sevgilisine (Abak, 2007: 87-90)¹⁹" şeklinde değerlendirmektedir. Kitapta yer alan türkünün sözleri ile TRT Nota Arşivi'nde sözleri arasında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır (TRT Nota Arşivi, no: 919).*

8) **"Beşikte Bala Sarhoş"** başlığı altında türkünün sözlerinden bahsederken ilk kıtasını şöyle vermektedir: "**(Oğul oğul,) Bala sarhoş, bala sarhoş, beşikte bala sarhoş (Oğul, oğul), hana bir nalbant gelmiş, mih vurur nala sarhoş**", bu uzun hava bir Erzurum türküsüdür. Ş.ABAK bu türküyü; "*Türkiyü yakan, ...Oğul, bu ne haberdir?*" diye sorarak bize fevkalade bir haberin verildiğini, aklımızdan ve kulağımızdan öte, sezgi ve muhayyilerimizi de harekete geçirerek gelen haberi duyabileceğimizi söyleyip uyarmış olmaktadır. Türküde geçen 'hana gelen nalbant' ile, dünyaya gelen insan çağrışımı yapılmakta, 'beşikte bala' sözü de bu çağrışıma bizi önceden hazırlamaktadır. Fakat daha da baskın olarak, handa işi biten ve artık yola koyulacak olan yolcunun altına nal çakışı hatırlanırsa buradaki 'nalbant' sözünde bir tür Azrail çağrışımı bulunduğu da söylenebilir. Nitekim tabutun bir adı da 'tahta at' tır. Türkünün ana temasının ölüm ve fanilik olduğu açıktır. **'Bir yanım kurt kuş yemiş, Bir yanım bihaberdir'** sözleriyle dünyadan göçmüş olan ve bedenleri artık toprak olmuş geçmiş nesillere, ölmüş 'yanımız' a da işaret vardır. Nalbant'la ölüm meleğinin ima edildiğine dönersek, bu mısraların ölüm döşeginde söylendiğini tasavvur edebiliriz. Bütüne dönersek, dünyanın faniliğine, gelip geçici oluşuna rağmen,

¹⁹ ABAK. Ş.(2007). Karpuz Kestim Yiyen Yok, Vadi Yayınları, Ankara, 87-90

durdurulamaz ve değiştirilemez tek gerçekliğin ölüm olduğunu anlatıyor diyebiliriz (Abak, 2007: 91-94)²⁰” şeklinde değerlendirmiştir. Bu türkü TRT Müzik Daire Başkanlığı THM Müdürlüğü tarafından Muharrem Akkuş’tan derlenmiştir (TRT Nota Arşivi, no: 63).

9) “**Nasıl Methedeyim Sevdiğim Seni**” başlığında türkünün sözlerinden bahsederken ilk iki dizesini şu şekilde vermektedir: “Nasıl methedeyim sevdiğim seni, Bağdat’ı Basra’yı değer gözlerin”. Şaban ABAK belirttiği gibi “*Bu türkü Asya’dan, Balkanlara, Akdeniz’den, Afrika’dan Hicaz’a oradan tekrar Horasan’a; Buhara ve Semerkand’a uzana o canım Yurdumuzun; Büyük İslam Yurdu’nun en parlak şehirlerini, önce bir sayıp bir yıldız kervanı gibi diziyo müziğin samanyoluna (Abak, 2007: 95)²¹*” yorumlamaktadır. Muharrir, bu türkünün üç versiyonu olduğunu belirtmektedir. TRT Nota Arşivi’nde “Nasıl methedeyim sevdiğim seni, İstanbul Bursa’yı değer gözlerin” (TRT Nota Arşivi, no:1543) şeklinde yer almaktadır. Türküde geçen “Giyinmiş yeşili, allar ah çeker” dizesinin yorumu hakkında “*Nitekim yeşil’i giyineni Allah’ın arzu etmesi, cehennem (al, ateş rengi), cennetin (yeşil) ehinden mahrum kalması gibi bir çağrışıma götürüyor bizi. Buhara yeşiline karşı Tebriz’in lal kırmızısına, bir yanı al bir yanı yeşil sancağa, duvağa ve düğüne götürüyor (Abak, 2007: 97)²²*” demek suretiyle dünyamızı aydınlatan renkler ve türküler arasında ilişki kurmaktadır. Bu türküyü Ferruh Arsunar, Orhan Dağlı’dan derlemiş, Ahmet Yamacı notaya almıştır.

10) “**Bağdat Elllerinden Gelen Turnalar**” başlığında türkünün sözlerinden bahsederken ilk kıtası şu şekilde verilmektedir: “Bağdad ellerinden gelen durnalar, Durnalar ne haber, yardan ne haber, Şimdi benim yârim gözün sürmeler, Durnalar ne haber, yardan ne haber”. Yazar; “*Üçüncü mısradaki göz sürmeleme motifi, yâd edilenin, hep hatırda tutulanın, haberi beklenin Hz. Ali olduğunun açık işaretidir. Peygamber Efendimiz’in, yansıyan parlak ışığı kırarak, gözü koruyucu özelliği de olan sürmeyi önermiş olduklarını yeniden hatırlatalım. Kur’anı’ı hıfzeden çocukların gözlerine de bu sebeple sürme çekilir. Kırşehir Sürmelisi, Yozgat Sürmelisi, Erzincan Sürmelisi gibi adlarla bilinen meşhur türkülerde de bu göndermeye rastlarız. Türkünün ikinci dörtlüğünde geçen ‘evmek’ fiiline de bu vesileyle dikkat çekmek isterim. ‘Katar katar gökyüzünde dönersin/ Akşama mı kaldın, neden eversin? ‘Anadolu’nun doğusunda kullanımı yaygın olan ve ‘yaz var kış var, evecek ne iş var’ deyiminde de geçen evmek kelimesi, acele etmek anlamındadır. Evmeyin de*

²⁰ ABAK. Ş.(2007). *Karpuz Kestim Yiyen Yok*, Vadi Yayınları, Ankara, 91-94

²¹ ABAK. Ş.(2007). *Karpuz Kestim Yiyen Yok*, Vadi Yayınları, Ankara, 95

²² ABAK. Ş.(2007). *Karpuz Kestim Yiyen Yok*, Vadi Yayınları, Ankara, 97

biraz yârden konuşalım, onu yâd edelim deniliyor. Turnalar ise 'akşama kalmak' la acı haberi vermişlerdir. Akşam karanlığın ve karanlık tehlikenin habercisidir. Yemen ve Bağdat ellerinden gelen turnalar 'kara haber' getirmişlerdir (Abak, 2007: 99-100)²³ şeklinde değerlendirmiştir. Amasya türküsü olan bu türküyü Muzaffer Sarısözen, Âşık Veli Erdem'den derlemiş ve notaya almıştır. TRT Nota Arşivi, no:478 şeklinde yer almaktadır.

11) "Bakır Çalığı" başlığı altında Kayseri yöresine ait olan "Kara Çadır İsmi Tutar" türküsünün sözleri; "Kara çadır is mi tutar, Martin tüfek pas mı tutar, Ağlayalım anam bacım, Elin kızı yas mı tutar!" şeklinde verilmektedir. Abak, "Kara çadır, bilebildiğim kadarıyla Dede Korkut hikâyelerinden beri, çocuksuzluğun da işaretidir. Büyük toylarda, ziyafetlerde çocuğu olmayanlara kara çadır kurulup orada ağırlandıklarını bu hikâyelerden biliyoruz. Ateş olmayan yerden duman çıkmayacağından, dumanı tütmeyen çadır da is tutmayacaktır. Herif'in ocağını söndüren, bu gelindir. Çocuksuz bir dul olarak yeni kocaya gitme ihtimalinin kuvvetli oluşu, acısı hafiflemiş 'el kızı'nın yas tutmama sebebidir belkide. 'Kara çadır'ın tutmayışı, aslının zaten kara oluşundadır. Gelin (el kızı) ölen kocası için tuttuğu yası az bulan görünmesi tarafından kara çadıra benzetilerek, asaleti de işin içine karıştırılmak suretiyle veriliyor. Ölen kardeşi ise 'martin tüfek'in işlekliği ve paslanmaz çelik oluşu gibi vasıflarıyla övülüyor. Ne yazık ki çelik yüreğin işleyişini ölümün pası durdurmuştur. Çünkü asıl hangi cevherden olursa olsun, ölüm pası her maden için kaçınılmazdır. Türkünün bize söylediklerinden biri de budur (Abak, 2007:107)²⁴ verilmiştir. Türkünün ikinci dörtlüğü "Evlerinin önü kemiş, Uzar gider vermez yemiş, Şu Yemen'de can verenler, Biri Mehmet, biri Memiş!" verilen ikinci dizesinde "Uzar gider vermez yemiş" mısrasında da gördüğümüz üzere gelinin suçlandığını, gelin-görümce çekişmesi olduğunu ve savaş zamanlarında hafifleyecek bir durum olmadığını dile getiren ABAK; "Bu ağaçtaki yemişsizlik, iki Müslüman arasındaki savaşın kısırlığını da ima ediyor. Her iki taraftan can verenler hep Mehmetlerden ibarettir. Uzadıkça uzayan ve hiçbir olumlu netice elde edilmeyen bu savaşta ölenlerin hep aynı sınıftan, dindar yoksullardan müteşekkil Mehmetler/Memişler toplumundan olduğunu öğreniyoruz. Bu husus türkünün bütün atmosferine hâkim bir hava olduğu halde, yoksulluğu ifşa etme mahcubiyetiyle, ancak son dörtlüğün sonucu olarak açıkça telaffuz ediliyor: 'Karavan bakırdandır, Yemen yolu çukurdandır, Zenginimiz bedel verir, Askerimiz fakirdendir.' Karavana, yemeğin değil; yemeğin

²³ ABAK. Ş.(2007). Karpuz Kestim Yiyen Yok, Vadi Yayınları, Ankara, 99-100

²⁴ ABAK. Ş.(2007). Karpuz Kestim Yiyen Yok, Vadi Yayınları, Ankara, 107

içinde piştiği büyük kazanın adıdır. Bakır kazanlar, kalaysız kalınca içinde pişen yemek acı tadar. Hele yokluk içindeki savaş senelerinde kazanların kalaylanması büsbütün ihmal edilince acıdan yenmez olmuştur. Yemeğin kalaysız bakır tatmasına 'bakır çalığı' denir ki, fazlası zehirleyip öldürür (Abak, 2007: 108)²⁵ şeklinde dile getirmektedir. İki farklı yörede de bulunan bu türkü, TRT Nota Arşivi'nde 4386 numarası ile Ümit Bekizoğlu, Ahmet Gazi Ayhan'dan alınan Kayseri türküsünü plaktan notaya aldığı türkünün sözleri "Kara çadır ismi tutar, Yağlı Mavzer pas mı tutar, Anam ağlar bacım ağlar, Elin kızı yas mı tutar" şeklindedir (Mavzer: Eskiden orduda dakikada altı mermer atan tüfek). Malatya yöresine de ait olan ve TRT Nota Arşivi'nde numarası bulunmayan bu türküyü Belkıs Akkale, Ali Asker'den derlemiş, Salih Turhan notaya almıştır. Farklı yörelere ait olan bu iki müzik eserinde sözel çeşitlemeler görülmektedir. Bunlar, müzikal olarak çeşitleme sayılmamaktadır.

12) "Sürme Karanlığı" başlığında türkünün sözlerinden bahsederken ilk iki dizesinden bahsetmektedir: "Dersini almış da ediyor ezber, Sürmeli gözleri sürmeyi neyler". Abak, "Ezberlenen 'has' sayfalar, 'efe' nin (çocuk okutan hocalara deniyordu) önüne diz çökülerek ve sallanarak bir sonraki gün ezberlenip verilmek üzere yeni ders almıştır. 'Sürmeli gözleri...' Kirpikleri güçlendirip dökülmesini önleyen hakiki sürme aynı zamanda göze şifalıdır. Sürekli kâğıda baktıkları için hafızlık yapan kız hatta oğlan çocuklarının gözüne sürme çekildiğini söylemiştik. Yine bu yüzden Kur'an-ı Kerim'in beyaz kâğıt üzerine, gözü yormayan sarı renkli kâğıda yazılıp basılması gelenek olmuştur. Bu böyledir, ama âşıklara sevgilileri güzel gösterilmiş olduğundan, gözlerini de kendiliğinden sürmeli imiş gibi görürler. Bir başka türküde geçen, 'Karanfil suyu neyler, Güzel, kokuyu neyler' diyen kişi de bu taifedendir. Sevgilisinin her şeyinin kendiliğinden güzel olduğuna inanmakla kalmaz, bir sonraki aşamada, başka şeylerdeki güzelliğin de ondan doğduğu yahut ona benzediği için güzel olduğunu düşünmeye başlar. Havada bulutun ağdığını gördü hilale doğru; kaşının üstüne düşen zülfünü hatırlar. Yağmur mu yağmış pembe güllere; onun ağlamış olduğunu yorar. Ve sevgiliyi anlatan, ona dair, ışığını ondan alan her söz, müthiş bir güzellik kudretine erişecektir. İşte aşığın elinde kalan alanların ulaşabildiği meyve: 'Kaşın çegmellenmiş kirpik üstüne, Havada bulutun ağdığı gibi, Çiğ düşmüş de gül sineler ıslanmış, Yağmurun güllere yağdığı gibi'. Çok uzun ve güçlü bir şiir havasında olan Yozgat Sürmelisi üzerine ayrıca bir yazı yazabilmeyi umuyorum. Şimdilik tek bir mısradan; 'Dersini almış

²⁵ ABAK. Ş.(2007). Karpuz Kestim Yiyen Yok, Vadi Yayınları, Ankara, 108

da ediyor ezber'' mısraından hareketle hafızlık çağrışımlarını not etmekle yetiniyoruz (Abak, 2007: 110-112)²⁶ şeklinde değerlendirmektedir. TRT Nota Arşivi'nde 892 numarası ile yer alan Yozgat türküsünü Nida Tüfekçi derlemiş ve notaya almıştır.

13) "Bayram O Bayram Ola" başlığında ABAK; *"Bayramlar, sosyal hayatımızın olduğu kadar kültür hayatımızın da canlanıp hareketlilik kazandığı fevkalade günlerdir. Affetmek, büyüklüğün şanıdır. Bayramı mahşer günü gibi düşünüp düşmanlıkları kaldırır, merhamet edici ve bağışlayıcı olarak insanlara yaklaşırsan, umulur ki Allah da seni affeder, sana merhamet eder ve sen dahi Allah'a yaklaşmış olursun. Erzurum'da Alvar İmamı diye tanınan son dönemin mutasavvıf şairlerinden merhum Muhammed Lütfi Efe de, TRT repertuarına türkü olarak girmiş bir deyişinde bayramı şöyle anlatıyor: 'Can bula cananını, Bayram o bayram ola, Kul bula sultanını, Bayram o bayram ola!' Asıl bayramın, kulun Rabbi ile buluşması olduğunu, Kurban ve Ramazan bayramlarının bu 'gerçek bayramın' bir yansıması olarak mümin gönlünü aydınlatması ve 'bulmaya' vesile olması gerektiğini çok sade ve çarpıcı bir dille anlatmıştır (Abak, 2007: 113-114)²⁷ şeklinde ifade etmiştir. Erzurum türküsü olan bu türküyü Alvarlı Lütfi Efendi'den alınmış Raci Alkır tarafından derlenmiştir. TRT Nota Arşivi, 2083 şeklinde yer almaktadır.*

14) "Duyuş ve Düşünüşümüzün Aynası: Türkülerimiz" başlığı altında türkülerimiz hakkında genel bir değerlendirme yapan Ş.ABAK, türkü sözlerinin anlamlarını bilerek dinlemenin önemi özetle şu ifadelerle vurgulamaktadır: *"Türkünün şiir olarak tahlili yapılmayınca, onları anlama çabası hikayeli türkülerin hikâyelerini anlatma çabasıyla kalmıştır. Hatta çoğu türkü için, bugün modern şiirde imaj sıçraması dediğimiz ve yalnızca büyük şairlerde görülen bir söz sanatının çarpıcı örnekleridir. Sözüünü ettiğimiz hatalı görüşe göre mesela, 'Karpuz kestim yiyen yok/ Halin nedir diyen yok/ Ayrılık gömleğini/ Senden başka giyen yok' dörtlüğünde 'konu' ayrılık ve gurbettir ve girişteki 'karpuz' meselesinin konuyla hiç ilgisi olmayıp söze hazırlık olsun ve kafiyeyi tamamlasın diye söylenmiştir. Oysa ilgili yazımızda yorumladığımız gibi, ayrılıktan ve onun sonucu olarak yalnızlıktan 'derin'' biçimde söz eden asıl mısra girişteki bu mısradır. Türküde geçen bir kelime, ses, anlam, çağrışım ve ölçü gibi bakımlardan öylesine isabetli bir biçimde kullanılmıştır ki, biz artık o kelimeyi başka bir yerde ve başka bir biçimde hemen hiç kullanamayız. Çünkü o kelime, anlam ihtiva etme kapasitesi bakımından en yüksek bir verimle kullanılmıştır. Türküler,*

²⁶ ABAK. Ş.(2007). *Karpuz Kestim Yiyen Yok*, Vadi Yayınları, Ankara, 110-112

²⁷ ABAK. Ş.(2007). *Karpuz Kestim Yiyen Yok*, Vadi Yayınları, Ankara, 113-114

insana topluma, dünyaya ve hayata nasıl bakmamı, ondan ne anlamamız gerektiği konusunda öylesine rafine ürünlerdir ki, Türk kavmini tanımak ve anlamak için birinci kaynak sayılsa yeridir. Zira bir kavmi yahut bir toplumu tanıma ve anlama, kanaatimizce o topluma mahsus duyuş ve düşünüş tarzlarını yansıtmada kudretindeki kültürel ürün ve unsurların tahlil edilmesiyle mümkün olabilecektir. Türkü sözlerinin bir şiir olarak şekillenmesine etki eden kültürel unsurların görülebilmesi ve türkü gerçeğinin anlaşılabilmesi için, hem sözlerin hem de inanç, duyuş, düşünüş, tasavvur ve muhayyile gibi söz konusu kültür unsurlarının tahlil edilmesi gerektiğini söylüyoruz (Abak, 2007: 116 -120)²⁸”.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türk edebiyatında şair olarak bilenen Ş. Abak bu kitabında türkülerimizdeki edebî unsurlar üzerine yani “Edebi Sanat” konusuna dikkat çekerek duyuş ve düşüncelerini dile getirmektedir. Kitabın bütünü değerlendirildiğinde özellikle ikinci kısmı Türk Müziği’nin, türkülerimizin içerdikleri sözlerde yatan edebiyatın inceliklerini ortaya çıkaran Şaban Abak’ın bu çalışması Müzik, Müzikoloji, Türk Müziği, Türk Halk Müziği ile ilgilenen özelde müzik ve edebiyat ilişkisine ihtiyaç duyulan şu ortamda mutlaka okunması gereken bir kitap olarak raflarda yerini almalıdır. Kitabın müzikolojik tanıtımını yapmaya çalıştığımız için türkülerin buldukları TRT kayıtlarını tespit etmeye çalıştık. Şimdi bu türkü repertuarını bir araya getirip türkülerini dinleyerek bu yorumları tekrar tekrar okumak gerekmektedir.

KAYNAKLAR

ABAK, Ş. (2007). *Karpuz Kestim Yiyen Yok*. Ankara: Vadi Yayınları.

²⁸ ABAK, Ş.(2007). *Karpuz Kestim Yiyen Yok*, Vadi Yayınları, Ankara, 116-120

ÖZBEK, M. (2014). Türk Halk Müziği Terimleri Sözlüğü. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

İnternet: TRT Nota Arşivi, Türk Halk Musikisi Web: <http://www.trtnotaarsivi.com/thm.php> adresinden 20 Ocak 2017' de alınmıştır.